

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

De Institutione Principis Libri Tres

De Meyer, Liévin

Bruxellis, M.D.CC.XVI.

De Institutione Principis Liber Secundus.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-68662](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-68662)

D E

I N S T I T U T I O N E P R I N C I P I S

L I B E R S E C U N D U S .

Maturum postquam vitales mater in auras
Fudit onus, partuque uterum foecunda levavit :
Ipsa suis puerum accipiat foveatque tenellum
Uberibus, niveumque ministret pectore rorem.
At sobolem ignoto caveat malè credere lacti,
Territa criminibus, quæ plurima serior ætas
Prodit, & attoniti serò luxere parentes.
Sanguine (si qua fides priscis) atque illita felle
Ubera nutricis perhibent suxisse Neronem,
Atque illum hinc primâ feritatem hausisse juventâ.
Nec mites animos Romanæ conditor urbis
Accepit nutrice lupâ. Surgentia cædem
Mœnia testantur, madefactaque sanguine tellus
Iliaco, & spumans fraterno vulnere ferrum.
Usque adeo vitiosa nocent alimenta, cruorque
Degenerat. Subeunt mores altricis, & ipsam
Oblitæ matrem rapiunt contagia venæ.

Hoc natura cavens, vegetos parientibus ultrò
Sufficit humores, & alendæ prolis amorem
Inspirat. Viden', ut proprios animalia foetus
Cruribus admittant lactentibus? Ursa recentes

Ratione &
exemplis
probat, ut
expedire ut
matres pro-
lem suam
lactent.

26 DE INSTITUTIONE PRINCIPIS

Rupe sub exesa catulos, informia lambit
 Corpora, & hirsuto sitientes ubere pascit.
 Et memor absentis duro sub vomere pulli
 Hinnitu fremit impatiens equa foeta: nec unquam
 Mater ovis, sero rediens ad ovilia pastu,
 Deseruit balantem, & ab ubere reppulit agnum.
 Quin etiam (sensum quamvis natura negavit
 Arboribus) laurus sub odoræ tegmine frondis
 Germina quot misit, tot alit radice, nec humor
 Nativus patitur subjectam arescere sylvam.
 Tantus amor matrum, & servandæ gloria stirpis.
 Has natura dedit leges, ea foedera sanxit.

In matrum
 infirmitate
 quales
 oporteat
 adhibere
 nutrices, &
 quod ea-
 rum offi-
 cium.

Si tamen aut acres Lucinae experta labores
 Languet, aut lactens reginam deficit humor:
 Illustris, veterique ducum de sanguine nutrix
 Accersenda, sinu puerum quæ blanda recentem
 Excipiat, foveatque pio genitricis amore.
 Ubra cui pleno tendantur candida succo.
 Cui neque blanditiæ, neque morum gratia desit,
 Ingeniumque sagax, florensque ætate juvenus.
 Ne minus, aut lustris niteat plus quinque peractis.
 Namque animos tener, & generosum à lacte vigorem
 Accipiet, multumque trahet pulmonibus ignem.
 Præterea quædam altrici vitanda monebo,
 Parva quidem, nocitura tamen, nisi cura fidelis
 Arceat occulti serpentia semina morbi.
 Ergo & fasciolaræ, & nivei velamina lini
 (Belgica quæ tenui nevit subtegmine tellus)
 Obvolvant teneros artus. Ter luce madentem,
 Ter tenebris crepitante juvat ficcare favillâ.
 Namque humor latera & furas sale mordet edaci.
 Quid noceat certis poteris cognoscere signis,

In

Indiciumque dabit crebris vagitibus infans.
 Nam vel acûs tenui vexatur acumine, spiris
 Arctius aut premitur molles stringentibus artus.
 Proxima nutricis fit cura, arcere minutis
 Immissam rimis hyemem, nebulasque nocentes,
 Et totis Boreæ stridorem avertere tectis.
 At postquam vernis aperit se floribus annus
 Mitior, & Zephyros infans patietur apricos,
 Maxima tum pressis cura est adhibenda lacertis
 Ne caput in tergum flexâ cervice dehiscens
 Mollia nodosâ labefactet vincula spinâ.
 Hinc etenim aut læsâ gibbi excrevère medullâ,
 Cardine dum motæ duplicantur tergore costæ:
 Aut lateri brevior crescens mensura recurvo
 Clauda parit sensim vestigia. Provida nutrix
 Arctius adstringens humero nutantia colla
 Excipiet, flexusque arcebit cauta supinos.
 Hæc levis, ætati sed debita cura tenellæ.
 Deinde ubi sol radiis sitientem accenderit annum,
 Dum siccus furit igne canis, multoque viator
 Sidere languentes declinat frondibus æstus;
 Atria ne pateant, rapidoque obversa calori
 Flumineâ spargantur aquâ. Tum plurima solem
 Sylva fuget, thalamisque umbram diffundat amicam.
 Proderit & virides circum atria ponere lauros,
 Pomaque odoratis citri rutilantia ramis.
 Quas Latium stirpes & dives mittit Iberus:
 At vigilans postquam rationem admittere sensus
 Cœperit, & puero jam septima ducitur æstas:
 Majus opus superest, animum exercere colendo,
 Ne qua per occultas inolecant crimina rimas.
 Quippe vel extremo quærendus ab orbe magister,

28 DE INSTITUTIONE PRINCIPIS

principis,
cum ad
usum ratio-
nis perve-
nerit, præ-
ceptor.
Quæ ejus
dotes, &
gubernandi
ratio.

Ingenioque annisque gravis; cui plurima Pallas
Dona tulit; totoque affudit pectore numen.
Et cultu Divum, & nulli probitate secundus.
Non aliter quam cum roseo mercator ab ortu,
Eminus varios pelagique hyemisque labores,
Detulit eoa fulgentem luce pyropum.
Summa micet dotes inter prudentia. Ne sit
Aut præceptus animi, aut poenarum exactor acerbus:
Præsertim dum prima animos elementa fatigant
Fructu operæ studiique levi. Patientia mentem
Blanda rudem pueri ferat, & fastidia vincat.
Sed tamen & stimulis opus est acuentibus uti,
Otia ne fubeant, aut mollis inertia frangat.
Nullus desidiam detur locus. Omnia sensim,
Dura licet, veniunt nisu superanda tenaci.

Aliter re-
gendus ju-
venis quam
puer.

Verum ubi bis senos ætatem extendit in annos,
Fræno, non stimulis opus est: quando impetus acer
Intus agit, venisque salit ferventibus ignis,
Nobilitas juveni qualem generosa ministrat.
Ecce pruinofos cum sol levat æquore currus,
Et matutini cœpere rubescere montes,
Venatum pater autumnus sub frigora prima
Ire parat Cæsar. Juvenis penetralibus aulae
Indulget studiis princeps. Mox cornua rauca,
Latratque canum, volucrumque hinnitus equorum
Subjiciunt scintillam animo. Celer ire fugaci
Ardet equo: ferit impatiens præcordia sanguis.
Tum verò invitus sacras revocatus ad artes
Æstuat, & curas mens intractabilis odit.
Nulla quies: doctæ pariunt fastidia musæ,
Pulpitaque & calami, & studiorum invisa supellex
Displicet: ingratum tædet renovare laborem.

Ec-

Ecquid agat? quâ nunc juvenem regat arte magister?
 Impetus hic minuendus erit, variisque premendus
 Illecebris, donec sensim deferveat, ipsâ
 Subfidatque morâ. Si nullis flectitur asper
 Vocibus, & monitus aversâ mente repellat:
 Tunc opus imperio, tunc cedere nescia virtus
 Obsistat, frangatque animos, culpæque minetur
 Indicium, & patrias ausis pro talibus iras.
 Nec pater officio desit. Sua jura magistro
 Vindicet, & læso pœnam decernat honori.
 Ni faciat: juvenem excussis feret ardor habenis
 Nec flecti posthac facilem, neque lege teneri.
 Qualis equus si forte fimo, cumulove ruinae
 Territus obliquat saliens latus, oraque retrò
 Torquet, & urgenti domino parère recusans,
 Attollitque jubar & calcibus aëra pulsat
 Arduus. Ille ferum stimulis tortoque fatigat
 Verbere, laxatis donec perrumpat habenis
 Transiliens molem objectam. Dein terque quaterque
 Victor agit circum, tumulumque agnoscere cogit.
 Quod si verberibusque ferox stimuloque repugnat:
 Sessoris nunquam arbitrio parere videbis.

Quàm deceat nutus juvenem servare docentis,
 Exemplum pater Arcadii venientibus annis
 Grande dedit. Scythiæ regionibus auctus aquosæ,
 Terrisque, extremis Ister quas alluit undis,
 Imperium toto princeps Oriente tenebat.
 Insignem hic pietate virum de millibus unum
 Legerat, & teneris nati præfecerat annis.
 Cui Cæsar: patris tibi spes, tibi creditur hæres,
 Et sceptri decus, & docilis via prima juventæ.
 Talis erit, qualem formaveris. Accipe veri

Reges cu-
 rare debent
 ut filii præ-
 ceptoribus
 suis obtem-
 perent.

Theodosii
 Imperato-
 ris exem-
 plum illu-
 stre.

Theodo-
 sius impe-
 rator fi-
 lium suum
 Arcadium
 Arsenio
 præcepto-
 ri com-

Jus mandat.

30 DE INSTITUTIONE PRINCIPIS

Jus patris, & vitii vindex infiste domandis,
 Virtutisque vias aperi, dignumque paterno
 Imperio, & votis populorum redde meorum.
 Tu quoque, care puer, mea iussa capeffere fuetus,
 Hunc vitæ morumque ducem jam deinde fequeris.
 His dictis, vocem princeps gressumque retorfit,
 At fenior curas alacer se extendit in omnes,
 Augustumque subivit onus. Mox prima salutis
 Fundamenta parans, supremi ante omnia cultum
 Numinis, & fidum coeli commendat amorem.
 Utque parem patri natura agnoscat in una,
 Neu similem credat duntaxat origine natum,
 Sacrilegique dolum & pestem execretur Arii.
 Nam novus hac populos seducere fraude magister
 Cœperat, atque animis stygium diffundere virus.
 Felix, si seros pietas durasset in annos
 Principis, & nullo maculasset crimine famam.
 Septima jam vernas aurora removerat umbras,
 Cum pater incensus studio, curâque videndi
 Conatus pueri primos, penetralibus aula
 Infert se tacitum: subiensque cubilia, nato
 Improvisus adest. Hic stans præcepta sedenti
 Dictabat juveni fenior, mentemque polibat.
 Obstupuit visu Cæsar. Simul atria circum
 Augustos volvens oculos, paulumque moratus:
 Profilit extemplo, trepidoque sedilia nato
 Eripit, invitumque senem super ipse reponit.
 Tum placidâ princeps sic majestate profatur.
 Tune puer documenta sedens præceptaque stantis
 Excipies, cui curam absens atque omnia patris
 In te jura dedi? Minus est quod sanguine nostro
 Cretus, & hos fragiles debes mihi corporis artus:

Hic

Arsenii
 præceptoris
 auctorita-
 tem egre-
 giè vindicat
 Theodo-
 sius

Hic partu meliore pater, qui femina recti
 Subjicit, & teneris virtutem interferit annis.
 Hunc colere, & tanto venerari impensius æquum est,
 Corpore quanto animus potior, quanto ignea terram
 Excedunt coeli spatia, & domus alta tonantis.
 Cede locum, & mihi quem debere fateris honorem,
 Cultori quoque redde tuo. Nec plura locutus,
 Proripuit sese, & retro vestigia flexit.
 O decus eximium seculi, & memorabile tanti
 Principis exemplum! quo prisca superbiat ætas,
 Quodque probent reges, regumque sequantur alumni.

Quare age, principibus justas cui ponere leges
 Cura datur, variasque animum exercere per artes:
 Principiò augustum tibi devincire clientem
 Sit labor, ut facilis tua discat jussa vereri,
 Arbitrioque volens animum submittat amantem.
 Non hoc sola dabit spectata scientia, vita
 Ni probitas, juvenique faciem prætendat honestas.
 Hinc etenim præcepta trahunt, hinc pondera leges:
 Altiùs & verbis animum ferit obvia virtus.
 Vera licet moneas (monitis si facta repugnant)
 Eloquio quamvis Ithacus tibi cedat Ulysses,
 Irrita ventosis spargentur verba procellis.
 Nunc præceptoris quo cura potissima sudet,
 Expediam dictis, & veri ad limina ducam.

Phoebe pater, qui cuncta vides, cui cognitus ordo
 Seclorum, & veterum series longissima rerum,
 Quique tot heroas, postquam virtutibus orbem
 Implevere, poli vectos super ardua cernis:
 Dic mihi quâ sit iter, quo virtus femine tanta
 Germinet, & cœlo surgens fastigia ducat.
 Vix ea fatus, & hæc sacro mihi reddidit ore

Qua ratio-
 ne auctori-
 tatem suam
 tueri debeat
 præceptor.

Pe-

32 DE INSTITUTIONE PRINCIPIS

Principes
gentiles
regni felici-
tatem Deo-
rum cultui,
quantum-
vis super-
stitioso,
adscribe-
bant,

Pegaseis Phoebus delapsus ab æthere pennis.
Omnis spes regum, & trepidis fiducia rebus
Numinis auxilio semper stetit. Hinc suus aris
Perpetuò servatus honor, cumulataque donis
Templa, & votivo stillantes sanguine cultri.
Perlege divini carmen sublime Maronis,
Iliademque, facer, duce me, quam cantat Homerus,
Invenies illic cultos ex ordine Divos,
Extaque jacta sacris, & vina liquentia flammis,
Seu pacem læti colerent, seu bella pararent.
Quin ipsam ante aciem, marti cum classica signum
Pulsa darent, non ante duces in bella ruebant,
Quàm pecudes ferro taurosque in vota litassent,
Prospera scrutati sectis oracula fibris.
Scilicet hinc rerum eventus & grandia facta
Exorsi, superas tandem venere sub oras,
Attonitasque suo liquerunt nomine terras.
Dixit, Pegaseasque abiens concussit habenas
Phoebus, & hinnitu Zephyros tranavit acuto.
Ergo etiam incultas tenuit per secula gentes
Relligionis amor, superosque orare secundos
Cura fuit: quamvis fucò decepta vetustas
Neptunumque, Jovemque, & inania numina finxit.

Prima præ-
ceptoris
cura esse
debet ut ve-
ram princi-
pi fidem,
cultumque
supremi
numinis in-
spiret.

At tu, cui radius fulget melioribus æther,
Sacrilegosque docet pietas contemnere ritus,
Imprimis Fidei veræ documenta, Deique
Cultus, & æterni reverentia numinis, altè
Inspiranda animo. Regum hoc fortuna, salusque
Pendet ab auspicio, & series prosperrima rerum.
Virtus quippe omnis Fidei de semine surgit.
Ac veluti quo firma solo se planta recondit
Altiùs, & pronâ radice tenaciùs hæret.

Lætior

Lætior hoc funditque comas , & vertice in auras
 Luxuriat , spernensque notos imbresque fonantes
 Durat amans ævi , servatque nepotibus umbram :
 At quæ stringit humum vitio radicis adefæ ,
 Et leviter summâ fitiens se extendit arenâ ,
 Impulit ut stridens suprema cacumina turbo ,
 Sternitur , & fragiles crepitant sub pondere rami :
 Sic ubi prima labant Fidei fundamenta , cœli
 Languet amor , verique jacet rectique cupido.
 Præcipitant mores , animoque & corpore pestem
 Diffundunt. Scelerum numero vix sufficit ingens
 Tartarus : infernæ lassatur portitor undæ.
 Primùm igitur firmanda Fides , pietasque clientis.
 Neve sit errori quisquam locus : arbiter orbi
 Præsidet , implexas nutu componere lites ,
 Cuique dolos aperire datum est , & tollere fraudem
 Verborum ambiguum , verique recludere fontem.
 Non aliter quàm cum bivio fallente viator
 Substitit , incertumque tenent discrimina , donec
 Certus in optatum callem direxerit index.
 Nam si quisque suo referare oracula cœli
 Nititur augurio , hic pennis affectat olympum
 Icariis , debetque vago ludibria ponto.
 Uni , pascite meas , proles manifesta tonantis
 Dixit , oves , scabiemque & noxia tolle venena.
 Addidit & verbis vires. Quæ pascua profint ,
 Quæ noceant (mentem promissio lumine firmans)
 Scire dedit , penitusque latentes pellere morbos.
 Quin etiam sacrum in populos Deus obtulit uni
 Imperium , clavesque dedit , quibus atria cœli
 Claudere , & arbitrio patefacta recludere possit.
 Aspice præterea quâ numen cuncta moveri

E

Le-

Qualis sit
 B. Petro &
 successoribus
 ejus in
 gubernanda
 Ecclesia, &
 fidei unitate
 servanda,
 divinitus
 collata potestas.

34 DE INSTITUTIONE PRINCIPIS

Unum esse
debere fide-
lium recto-
rem exem-
plis mon-
stratur.

Lege velit. Densus miles numerosus in armis
Unius imperio paret : seu prælia Nereus
Aspicit, & vastis mugit sub classibus æquor :
Seu campo strictis acies micat horrida telis.
Et cum flumineas volucres mutare paludem ,
Hesperidumque lacus , tepidosque revifere soles
Cogit hyems : illæ sublimia nubila tranant ,
Clamoremque ferunt ad sidera : dux tamen omnes
Una præit, monstratque viam, cursumque gubernat :
Agmina quam bifido tractu pennata sequuntur.
Non hoc casus agit : sensum hunc Deus indidit auctor
Cuncta movens, populosque docens parère fideles
Unius imperio, nec amicos scindere nexus,
Queis membris caput, & capiti sua membra coherent.
Quin etiam antiquæ repetas si tempora legis,
An non ductorem quondam mille agmina vatem,
Ardentemque super nocturna in lumina nubem,
Desertum per iter, per inhospita saxa, per æquor,
Niliacamque fugam, coelo monstrante secuta,
Ad patriæ tandem remearunt pascua terræ ?

Optandum
ut divisa
paulatim in
sectas reli-
gio in uni-
tatem fidei
coëat.

O ubi simplicitas animorum prima, fidesque
Temporis illius quo grex pastore sub uno
Unus erat : nullus turbavit ovilia prædo :
Nulla venenato nocuerunt pabula morfu.
Principio mens una fuit, fuit una voluntas,
Unus amor cunctis, atque una fidelibus ara:
Mensaque divinis dapibus communis alebat.
O utinam secti redeant ad foedera ritus,
Nullaque fraternas rumpat discordia mentes !

Religionis
diversitas
bellorum &
tumultuum
causa.

At postquam fata nocte caput Discordia terris
Extulit, & natus cæcis ambagibus Error
Dispersitque gregem, rabiemque effudit, & atri

In-

Invasere lupi : tum coepta à culmine verti
 Relligio. Subiere doli, fraudesque, minæque,
 Armaque pacatos etiam terrentia reges.
 Gallia civili quoties foedata cruore,
 Sacrilegasque experta manus? Quid Belgica dicam
 Prælia, divisas acies, divisaque sacra,
 Et conjuratas in bella domestica dextras?
 Ut semel Impietas populandis agmina campis
 Fundit, & Eumenidum stimulis agitata, cruentas
 Ferro armat truculenta manus: Furor aurea templis
 Vasa rapit, minuitque. Perit pretiosa supellex
 Numinis in cultum multos sacrata per annos.
 Tela sacerdotum jugulis conduntur, & ipsos
 Ante focos animas, mediisque altaribus efflant.
 Tum fractæ Divûm effigies, avulsaque claustris
 Virginitas cessit violento præda latroni.
 Nil adeo sanctum, quod non violaverit audax
 Impietas, stygio missum de carcere monstrum.
 Hæc Princeps teneris jam tum meditetur ab annis,
 Noxia ne regnis sensim contagia serpent,
 Turbatura Fidem antiquam, stragemque datura
 Imperio ingentem. Petræ inviolabilis arcem,
 Romanæque datos Sedi tueatur honores,
 Juraque, quæ nullis Erebi quassata procellis
 Deficient. Ea lex regnis, ea fœdera sunt.

Proderit & veterum historias evolvere regum,
 Hebrææque domûs stirpem, seriemque nepotum:
 Tharæum ante alios: quo non servantior alter
 Numinis, aut sacras coluit reverentior aras.
 Filius huic, dono Divûm, prolesque virilis
 Una fuit, tardæ fructus columenque senectæ,
 Flore nitens primo, & caro dilecta parenti.

Christiano
 principi
 tuenda pri-
 mæ Sedis
 auctoritas.

Abrahæ,
 filii Thare,
 proponen-
 da principi
 religio.

36 DE INSTITUTIONE PRINCIPIS

Hunc pater ante focos ferro mactare jubetur
 Innocuum. Ergo alacer senior, stirpisque futuræ
 Immemor, imposuitque pyræ, transversaque natum.
 Ligna super, juguloque elatum admoverat ensẽm.
 Cum subito summi fulsere cacumina montis.
 Vox audita simul, Puerum ne percute, dixit:
 Nam voluisse fat est: placuit pro cæde voluntas.
 Ille manus tollens tremulas ætate, metuque,
 Lætus agit grates, & sanctum numen adorat.

Abrahæ &
 femini ejus
 benedicit
 Deus.

Dein puerum amplexu genitor petit. At Deus illi
 Spectatum ob factis animum cædemque paratam,
 Progeniem stellis numeroque æquavit arenæ.

Hic pietatis honos, virtuti hæc præmia cœlum
 Poni, & ad seros extendit dona nepotes.

O utinam memori reges hæc mente reponant!

David, fi-
 lius Isai,
 cultor Dei
 egregius,
 pietate
 sceptrum
 adeptus.

Non te etiam Isaide tacitum indictumque relinquam.

Tu puer inter oves certare leonibus audes
 Numinis auxilio fretus. Tibi cæsa superbi
 Colla Philistæi: quamquam ille armatus inermem
 Risit, & extincto volucres promisit edaces,
 Et pinguem canibus projecto corpore prædam.
 Nempe jacet stillans defecto vertice truncus
 Immanis, cerebroque silex defigitur udo.

O quæ bella dehinc juvenis, sceproque potitus,
 Gessit ovans! dextro quæ prælia Marte diremit!
 Sacrilegas quando ille acies, inimicaque cœlo
 Agmina prostravit victor, seniumque triumphis
 Protulit, & lauro cani nituere capilli.

Quippe Deo primâ fertur placuisse juventâ,
 Parvus adhuc armenta puer cum pavit, & agnos.
 Nam seu mane caput roseis sol extulit undis,
 Hesperio fessos seu lavit in æquore currus,

Lau-

Laudibus, & cantu resonabant pascua sacro,
 Quo rapitis vigiles (cœli custodia) stellæ
 Sublimem pueri mentem? Terram ille perosus,
 Astra super solemque volat. Quibus ignibus arsit,
 Carmina dum plectro senior percussit eburno,
 Munera prisca Dei recolens, cœlique favorem!
 Nonne vides rubro fluitare Ægyptia ponto
 Agmina, Neptunum proavos, cedentibus undis,
 Securum per iter promissæ reddere terræ?
 Illic & siccis manarunt rupibus amnes,
 Ambrosiasque aurora dapes, variumque saporem
 Misit, & absumptis duplicavit dona canistris.
 Quin & viperei sanavit vulnera morsûs
 Æneus excelsâ spectabilis arbore serpens.
 Omnia divino memorat quæ carmine vates
 Regius, attonitosque jubet meminisse nepotes.
 Ergo illi Judæ imperium, Solymæaque regna
 Firmavit, prolique Deus promisit habenda,
 Dummodo virtutem, laudesque imitata paternas
 Fœdera servaret, sanctæque oracula legis.
 Continuò his animos acuat, juvenemque magister
 Excitet augustum. Crescet crescentibus annis
 Inspirata animo pietas, exempla que calcar
 Virtuti generosa dabunt, & ad ardua tollent.

Sed nunc tempus avos juveni monstrare, genusque
 Austriadûm, & priscâ revocare ab origine gentem
 Illustrem tot Cæsaribus, quos ardua virtus
 Imperio peperit, meritoque sacravit olympto.
 Huc oculos, huc verte puer. Disce inclyta facta,
 Disce aras, cultumque Dei, famamque tuorum:
 Atque animum Austriacæ pietatis imagine pasce.
 Quis procul ille oculis spirans cœlestibus ignem

Principi
 Austriaco
 proponen-
 da proavo-
 rum in
 Deum re-
 ligio.

Hel-

38 DE INSTITUTIONE PRINCIPIS

Primus
Austriæ
dux Rodol-
phus, Ro-
manum
imperium
pietatis ac
virtutis
merito
adeptus.

Helvetiis, in vectus equo, se montibus offert
Conspicuum? Nosco vultus, nosco ora Rodolphi,
Armaque, & Augusto volitantem in vertice cristam.
Hic vir, hic est, primos cui subdidit Austria fasces.
Unde novum stirpi ventura in secula nomen
Indidit. Armatum gentes tremuere subactæ,
Et superata ferox submitit colla Bohemus.
Huic Roma imperium, Latii que insignia sceptri
Detulit: & summi conscendens culmen honoris,
In famam natos sortemque vocavit eandem.
Nec marti virtus cessit, pietasque, fidesque,
Atque innata duci clementia. Parcere victis,
Templa manu struere, & meritas caelestibus aras,
Orbis & exigui nivea sub nube latentem
Cernere mente Deum, caelumque laceessere votis,
Omnia venturae stirpi pro dote reliquit.
Nulla animis laudem egregiam & memorabile factum
Principis illius, poterit delere vetustas,
Ob quod sceptrum illi superi firmasse feruntur.
Finibus Helvetiae cereris sub imagine Christum,
Sensibus occultum, moribundi ad tecta Sacerdos
Pauperis agricolae, caelestia dona, ferebat.
Longum iter, atque hyemis tardabant lubrica gressum.
Forte illi patriam veniens regione Rodolphus
Occurrit. Quem ut sacra manu divina ferentem
Vidit: dimissis ab equo defluxit habenis
Pronus humi, madidaque super se sternit arena:
Atque Deum supplex, genibusque volutus adorans
Uritur, & multo suspirat faucibus igne.
O qui res hominum tenues, regumque gubernas
Imperia, & vigili circumspicis omnia mente,
Accipe me, prolemque meam, seriemque meorum.

Illustre
ejus in ve-
nerabilem
Euchari-
stiam pie-
tatis exem-
plum.

Da

Da superis servare fidem, da sancta tueri
 Fœdera, Romanisque rebelles ritibus hostes
 Vincere, & imperio domitas submittere gentes.
 Supplicis hoc unum numen, precor, accipe votum.
 Non me sollicitat regnandi infana cupido,
 Non sceptri sublimis honor, rerumque potestas
 Fluxarum. Malim privato vivere censu,
 Dummodo divinos alius tueatur honores,
 Sacrilegasque acies ferro domet. Hoc decus unum
 Non Asiæ Europæque opibus præferre recusem.
 Talia suspirans imo de pectore fudit.
 Deinde Sacerdotem sublimis scandere tergum
 Cogit equi, sequiturque pedes, famuloque comantem
 Ferre dedit galeam: nec iniquos vertice nimbos
 Horruit, & piceis spirantes nubibus austros.
 Donec stramineæ subiêre mapalia villæ,
 Æger ubi divina fenex alimenta, Deumque
 Pectore suscipiens, pompæ finivit honores.
 Hæc fidei præclara dedit documenta, genusque
 Primus ad exemplum rapuit pietatis avitæ.

Proximus huic, longo sed proximus intervallo,
 Auftriacus sequitur pietate insignis & armis
 Carolus, augustum, & terris memorabile nomen.
 Hic domitum Auftriacis orbem servire triumphis
 Compulit, attonitoque injecit vincula ponto.
 Hujus ad adventum Libyæ tremuère tyranni,
 Africaque exustos vidit sine remige portus.
 Quid victo memorem lauros Oriente? quid Indos
 Imperio adjectos, aurum qui divite venâ
 Effodiunt, mittuntque? quid illis Gallica jungam
 Et spolia, & missos captivo vertice reges?
 Hæc decora, has pietas palmas meruitque, tulitque,
 Prin-

Caroli V.
 Imperato-
 ris præcla-
 ra gesta.

40 DE INSITUTIONE PRINCIPIS

Principis & tantis conjuncta modestia rebus.
 Namque ubi Franciscum coram, dejectaque ferro
 Lilia, victricesque aquilas conspexit Ibera
 Nobilitas: magnos animo meditata triumphos,
 Eductos in coelum arcus, pompamque parabat
 Ingentem, & seris arsfuros nubibus ignes.
 Noluit hoc victor. Non est victoria tanti
 Cæsar ait: nec enim fraterno sanguine fuso,
 Lætitiæ dare signa decet. Servabimus ista
 Hostibus Europæ domitis, Asiæque cadenti,
 Quam fera Turcarum rabies nostro abscidit orbi.
 Nunc sat erit, superis grates retulisse secundis.
 Post victum bello regem in sua regna remisit.
 Caverat interea ne circumfusa tot armis
 Gallia vastatos lugeret cursibus agros:
 Atque Italos, Belgasque, avidosque repressit Iberos,
 Ne signis premerent trepidas victricibus urbes.
 Sic raro exemplo pariter fortique, faventis
 Fortunæ volucres ultrò compressit habenas.
 Deinde ubi tot claris decoravit scepra triumphis,
 Tandem bellorum & famæ pertæsus inanis,
 Accensusque animum regni melioris amore,
 In natum sua regna pater, sua jura Philippum
 Transtulit, & vastos, quos Nereus dividit, Indos.
 Ipse Deo superisque vacans secessit, & aulam
 Ipse novam statuit sublimi mentis in arce
 Rex animi, domitorque sui. Stant ordine pulcro
 Virtutes (regni proceres) sanctique ministræ
 Imperii, abreptosque ferunt ad sidera sensus.
 Illic, ô, fulvo quanto pretiosior auro
 Regia, divinos suspiria rumpit in ignes!
 Quo matura virum virtus, quo sacra senectus

Abdicato
 imperio,
 soli Deo
 vacare Ca-
 rolus sta-
 tuit.

De-

Detulit, & meritis accessit Carolus astris.

Nunc ad avum, generose puer, vicinaque nostris
Tempora verte aciem, & Pario de marmore molem
Aspice, quam sacri posuit Leopoldus amoris
Argumentum ingens. Stat Divæ sculpta parentis
Effigies, bis sex frontem circumdata stellis,
Maternoque puer gremio subnixus, & infra
Grandibus hæc inscripta notis monumenta leguntur.
Cœlicolum regina decus, tuque inclyte tantæ
Matris honor fructusque puer, rerumque mearum
Unica spes: tibi me supplex, stirpemque, nepotesque:
Et fragilis spatium vitæ, sortemque futuræ
Committo. Faveas, precor ô, mentemque precantis
Devotumque tibi ne despice, Diva, clientem.
Quod bello, quod pace geram, tibi cedit; & omnis,
Quæcumque est fortuna, tuos celebrabit honores.
Sic voveo, cupioque hujus meminisse minores.

Audiit, & votum cœli regina probavit.

Ergo nullæ acies Leopoldum, inimicaque Thracum
Agmina fregerunt, non pocula foeta veneno,
Et conjuratis Serinia fœdera dextris.

Rebus in obliquis tutata est Diva potenti
Auxilio, inque hostes poenam convertit, & iras.

Quin etiam cecinere sacri præfagia vates,
Tempore quo capient victores omnia Galli,

Affore de cœlo numen, palmamque daturum

Austriaco. Nec vana fides delusit. Ovantem

Vidimus, ardentique per avia marte prementem

Reliquias pugnae exiguas, lacerataque castra.

Vidimus Alsatias cecidisse tonitribus arces

Moenibus everfis, humilemque & arundine tectum

Captivos Rhenum Leopoldo sternere fluctus.

F

Ad-

Deiparæ
patrocini
inter vene-
ni, rebel-
lionis, Tur-
carumque
injustos af-
fultus pro-
tectus.

42 DE INSTITUTIONE PRINCIPIS

Adde Alpes ferro domitas, Latioque ruentes

Attonitas Gallorum acies, inimicaque signa.

Omnia quæ cœlum precibus dedit. Et sua reges

Imperia auspiciis dubitant committere Divum?

Nec solidâ lauros malunt pietate mereri,

Fidere quàm dubiæ sorti, quam turbine versat

Fortuna assiduo, rerumque volubilis ordo.

At tu, care puer, cum primùm adoleverit ætas,

Post generis laudesque tui, & decora alta tuorum,

Incipe magnanimi virtutem agnoscere patris,

Illius & quæ te genuit. Quod vivis, & auras

Aspicias ætherias, pietas dedit una parentum.

Munera testantur votiva, atque aurea sacris

Dona manu suspensa tholis. Spes aspice princeps

Parve tuas: tibi nascenti dat prospera cœlum

Omina, & in cunas pronus se fundit olympus,

Lætitiâ palmamque ferens. Victoria tecum

Nascitur, & domito jam nunc Oriente triumphas.

Quid facies ævo gravior? Tibi gloria captæ

Servatur Solymæ: violati fœderis ultor

Ultima Danubii postquam pater ostia rumpens,

Imperium Euxinas extendet victor ad undas.

Hæc illum fortuna manet. Vestigia tantum

Sit tibi cura sequi, patrioque insistere marti:

Virtutis quo ducit iter, quo te vocat ardor

Nativus, cœlique favor. Si vita per omne

Inculpata ævum pietatem exæquet avorum,

Tum tua præteritas superabit gloria lauros,

Teque pater juvenem senior mirabitur, & se,

Et sua jam vinci, non invidus, arma videbit.

Maecte animo, Austriacis dignus virtutibus hæres

Succede, & populos, tibi quos natura, Deusque

Sub-

Præcipue
Caroli VI.
& Elifabe-
thæ, augu-
stissimo-
rum paren-
tum, pie-
tas principi
ob oculos
ponenda.

Princeps fit
clemens &
amans sub-
ditorum.

Subjecit, miti princeps dititione gubernata.
 Te patriæ verum præstet clementia patrem,
 Atque animos mentesque rape, & tibi junge tuorum.
 Fortunas (si bella premant) animasque periculis
 Objicient, & in arma ruent inimica volentes,
 Præclaram vitæ læti præponere mortem.

Altera justitiæ sit cura, ut poena nocentes
 Æqua præmat, meritæque ferant sua præmia laudes.

Si quis in adversos ruit imperterritus hostes :

Miles, & arma refert, gladiumque à cæde tepentem,
 Acer & ingenio, & dextrâ dare vulnera promptus :

Illum (nulla licet stirpis commendet origo)

Muneribus decoret Cæsar, meritoque cohortem

Concedat, pugnæ pretium, fusique cruoris.

Invalidamque manum (cura est ea Cæsare digna)

Sive acie in media mavortia vulnera passi,

Sive luem traxère, rotis plauastroque gementes

Mollibus exponi stratis, tectoque foveri

Conveniet : donec reparatis viribus enses

Sepositum accingant lateri, martemque reposcant.

Corpora quin etiam campis inhumata relinqui.

Alitibusque, ferisque vetet. Meruère sepulcrum,

Sanguine qui certum patriæ peperère triumphum.

Funereasque preces, & mystica sacra piandis

Indicat cæsum animis, cœloque resignet.

Marte tamen quàm pace minus lætetur, & ictum

Ne violet foedus. Satis est ea crimina Thraces

Exitio luxisse suo. Decus emicet illud

Austriacæ dotale domûs, servare perenni

Pacta fide, & nullis invadere fraudibus arces

Ante tubæ sonitum, & belli data signa patentis.

Ambitio quo sæpe truces rapit improba reges,

Malorum
vindex,
virtutis re-
munerator.

Pacem bel-
lo præferat.
Foedera
servare per-
petuum
domûs Au-
striae de-
cus.

44 DE INSTITUTIONE PRINCIPIS

Oblitos fideique datæ, pacisque sequestræ :

Quamvis ista Deus perjuriam vindicet ultor.

Pacis com-
moda.

Pace nihil melius, totoque beatius orbe

Aspicit è summo sol indefessus olympos.

Pax homines, pax nutrit agros : opulentiâ regnis

Crescit, & extremis rediens mercator ab Indis

Mercibus optatis patriam foecundat egentem.

Tum, si bella premunt, vires æraria fundunt

Plena suas : longo superant stipendia marti.

Quid referam, densis ut frugibus horrea rumpant,

Deficiantque lacus Baccho, gregibusque supini

Colles, & foetis spument mulctralia villis?

Omnia quæ mavors truculentus gaudia turbat.

Pacis tem-
pore arces
muniendæ.

Nec princeps mediâ captat tamen otia pace.

Tunc juvat & validis circumdare moenibus urbes,

Et quas vel Bellona dedit, vel longa vetustas

Subruit, ingentes murorum implere ruinas :

Exercere rudes acies, & ludicra martis

Prælia, venturoque animos assuescere bello.

Et juvat, ingressus qua parte facillimus hosti

Panditur, extremos regni cognoscere fines.

Hic arces molire novas, numerosaque confer

Præsidia, hinc vigil observet custodia vallum.

Sulfuris hinc plumbique graves liventis acervos

Congere. Non & tela loco, non missile ferrum

Defuerit, multosque ceres quæ duret in annos.

Æreaque è celsis minitetur machina muris.

Est quoque pacis opus, vulgi componere mores

Legibus, & regni in curas adhibere Catones,

Quos & canities, & nullo flexilis auro

Vestium
luxus, &
ludorum,
patrimonia

Commendat virtus, & longa peritia rerum.

Quin & luxuriam, & peregrino è murice vestes,

Ful-

LIBER SECUNDUS.

45

Fulgentes auri radiis, minioque superbas
 Imperii censura vetet, ludosque nocentes
 Talorum, & jactus, unâ qui absumere census
 Nocte solent, dextrasque truci conferre duello.
 Scilicet his (bello meliùs servanda futuro)
 Nobilitas perit ante diem, mœstique parentes
 Immatura gemunt natorum funera. Felix
 Gallia, quæ potuit tantos avertere luctus,
 Atque usum gladii, & pugnas inhibere cruentas.
 Mortua quin etiam cælorum corpora, versis
 Ad solem plantis, infami appendere trunco
 Imperat, & sanie perfusa madescere ligna.
 Impiaque exemplis certamina talibus aufert.
 Supplicia hæc utinam toto statuatur in orbe,
 Præclarumque decus Lodoici imitata sequantur
 Secula! Nam quæ pugnandi tam dira libido
 Impulit humanas in mutua vulnera mentes?
 Non feritas movet illa lupos, movet illa leones.
 Armentis, gregibusque nocent: fremit ira, famesque
 In dispar genus, & socialia fœdera fervant.
 At nos, quos numen, ratio, natura, fidesque,
 Et patria, & germanus amor, teneræque ligavit
 Nexus amicitia, verbo si lædimur uno,
 Protinus arma manu rapimus, vitamque animamque
 Projicimus ferro, & stygias properamus ad undas.
 Ante tamen quàm Rex populi scelera impia tollat,
 Virtutum exemplo præeat. Male vindicat ultor
 Quæ facit, & similis meritò quem poena reposcat.
 Postquam incorruptæ præluxit imagine vitæ,
 Tum procerum luxumque premat, venerisque pudendæ
 Crimina: lascivi spectacula fœda theatri,
 Furta Jovis, fidique vagos pastoris amores,

diffipan-
 tium, usus
 interdicen-
 dus.

Duellum,
 Ludovici
 XIV. regis
 Christianis-
 simi exem-
 plo, abo-
 lendum.

Reges vir-
 tutis exem-
 plo prælu-
 cere oportet.

Lasciva
 theatri spe-
 ctacula
 prohiben-
 da.

Et

46 DE INSTITUTIONE PRINCIPIS

Et quæcumque animum spectata libidinis æstu
 Corripiunt. Sit scena decens, sit digna pudicis
 Auribus. Herculeos resonent aulæa labores,
 Factaque clara ducum, pennis super æthera virtus
 Quos tulit, & memori commendat gloria famæ.
 Longa nec in seram ducant convivia noctem.

Epularum
 & vini in-
 temperan-
 tia, desidia
 & crimi-
 num nu-
 trix.

Quibus ex-
 ercitationi-
 bus nobi-
 lium ado-
 lescentum
 animos, ve-
 terum Ro-
 manorum
 exemplo,
 instituere
 princeps
 debeat.

Sit cyathis certare nefas, Bacchoque litare
 Hautibus in lucem paribus. Temulentia nutrix
 Criminis. Hinc lites inimicaque jurgia, nec non
 Et ratio, & nimio sensus humore stupentes,
 Et sensim tremuli labefacto corpore nervi.

O quanto melius circo exercere juventam
 Pulvereo, indomitosque, & adhuc in fræna rebelles
 Flectere equos gyro, & fluvios innare patentes.
 Tum peditem conferre manus, &, principe coram,
 Fossarum superare moras, transcendere vallum
 Saltibus, & ficti certamina discere martis.

Dein tolerare sitimque, famemque, & solibus uri.
 Nec non & rigidæ glaciem contemnere brumæ,
 Et densas Aquilone nives, dum cursibus apros
 Exagitat, volucris transfigit & ilia plumbo.

Talibus armorum auspiciis, crudâque palæstra,
 Pectora nobilium sensim indurescere marti

Gaudeat, & meritis Cæsar sua præmia ponat.

Sic olim Ausoniae primo sub rege juvenus,

Romulæque acies micuère: & subditus orbis

Agnovit dominam postrema ad litora Romam.

Quales esse
 debeant
 oratores,
 qui regum
 legationi-
 bus fun-
 guntur.

Deinde oratores, mediâ qui visere pace

Regna aliena solent, juris linguæque peritos

Præcipua de stirpe legat; queis fidere sensus

Arcanos princeps, rerumque negotia possit.

Illis cura, dolos, regumque latentia furtim

Nof-

Noscere consilia, & tacitos prædiscere motus,
 Seu pacem, martemve parent: ne perfidus hostis
 Irrumpat subito secura in moenia bello,
 Improvisa ferens latis incendia campis.
 Ergo ubi contigerint peregrinæ litora terræ,
 Primùm animos procerum largis sibi jungere donis
 Instituunt. Aurum tenui se immittere rimâ
 In regum secreta solet. Non ænea turris
 Centum clausa feris, triplicique impervia vallo
 Inclusam Danaën potuit defendere, ne qua
 Juppiter aurato perumperet ostia nimbo.
 Ista tamen monitis absint commercia nostris.
 Nec minus interea mores, geniumque suorum
 Providus exploret Cæsar: queis credere fines
 Imperii, clavesque & propugnacula regni
 Audeat, impositasque jugis sublimibus arces.
 Muneribus captus portas ne forte recludat
 Proditor, & patulis admittat moenibus hostem.
 Quin & præsidii crebrò transferre cohortes
 Mutata statione juvat. Nunc miles in ortum
 Tendat ab occasu; dumque anni vertitur axis,
 Aspiciat gelidis positas Aquilonibus urbes.
 Sic fraudi spatium deerit, semperque recentes
 Excubiæ spes hostiles & munera fallent.
 Præbeat & faciles rigidis censoribus aures
 Qui meliora monent, quos nec timor edere verum
 Regalis vetat, & mores culpæ finistros.
 Turpis adulator procul exulet. Ille filendo,
 Palpandoque nocet: regni neque commoda curat,
 Sed sua, & ingenium formas inflectit in omnes,
 Vertumno versatilior, Janoque bifronti.
 Præcipuè augustus doctas exercent artes

Curandum
 principi ut
 fidos & vi-
 giles ar-
 cium gu-
 bernatores
 habeat.

Militum
 præsidia
 cur sæpius
 mutanda.

Princeps
 vera mo-
 nentes au-
 diat, adula-
 toribus ne
 fidat.

Artium ac
 scientia-
 rum sit

Mœ- mœcenas.

48 DE INSTITUTIONE PRINCIPIS

Mœcenas, studiisq; animos accendat inertes.
 Sit novus antiquo pictor qui certet Apelli,
 Et speciem mutis vitamque coloribus addat.
 Phidias alius statuas imitetur, & artem
 Æmulus, & Latii priscos instauret honores.
 Namque his Ausoniæ populi viguisse feruntur
 Artibus: & veteres ostentat Roma figuras.
 Laöcoon saxo moritur, natosque, patremque
 Marmoreus spiris serpens ingentibus ambit,
 Involvitque truci nexu, & latera ardua mordet.
 Ille manu strictos pugnans divellere nodos
 Dat sine voce sonum, moriensque in marmore vivit.
 Nec Latiae pereat decor & facundia linguæ.
 Græcia nec nostris contendere victa poetis
 Audeat, & profugas Pindi de vertice Musas
 Austriacas vertisse gradum miretur ad oras.
 Astrorum occasus alius demonstret & ortus,
 Obliquasque vias solis, lunæque labores.
 Quæ lenta hybernæ minuant obstacula lucem,
 Quæ pluviae, ventisque domus; quo fomite fulgur
 Emicet, attonitusque fragore remugiat orbis.
 Denique quidquid habent veterum monumenta virorum,
 Regno collectum princeps miretur in uno.
 Imperii sic crescet honor, cunctasque per oras
 Fama volans, doctæ sparget præconia gentis.

Elegans
 Laöcoontis
 statua.

LIBER